

Dokulil, Miloš

[Gordon, Scott. The history and philosophy of social science]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
1996, vol. 45, iss. B43, pp. 104-105

ISBN 80-210-1442-3

ISSN 0231-7664

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107270>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

pomalu mluvit o „cyborgovém věku“. Stěžl můžeme domyslet, k jakým implikacím dojde v evoluci člověka se „stroji“ (a při jejich vzájemné integraci) a co to udělá s naší kulturou.

Úvod editorů sborníku-příručky končí proklamací, že bychom měli překonat dualistické gnoseologie a přejít na pozici „gnoseologie cyborgu“. A její cesta je vymezena následujícími milníky: teze, antiteze, syntéza, protéza. Takže kniha je určena především... filosofům?

Miloš Dokulil

Scott Gordon, *The history and philosophy of social science*, Routledge, London — New York, 1991, 690 s.

Zřejmě bude účelné nejdřív stručně uvést, co lze v knize najít. Úvodem zavádí některé klíčové koncepty (včetně „enkulturace“), vysvětluje pojem zákona (pro sociální vědy), seznamuje s metodologií modelování. (Kap. 1, 3 a 6.) Historicky začíná renesancí a rozvojem vědy, zavádí „hypotetickou antropologii“ (str. 57), jdoucí od Platóna až po Montesquieua, a s fyziokraty zdůrazní výskyt prvního ekonomického modelu. (Kap. 2, 4 a 5.) Od „skotských osvícenců“ autor přejde ve výkladu ke klasické politické ekonomii, k fyziokratům a pak k utilitaristům. (Kap. 7, 9, 10, 11.) Vyroží ideu pokroku, uvede počátky pozitivismu a sociologie a nato přejde k výkladu marxismu. (Kap. 8, 12 a 13.) Pak se zabývá metodologií dějin a vývojem sociologie od Spencera po Maxe Webera. (Kap. 14 a 15.) Jedna kapitola je věnována problému evoluce a vztahu biologie k sociálním vědám (16.). Následuje výklad o dalším vývoji ekonomické teorie (od neoklasické po Keynesovu makroekonomiku — kap. 17.). Poslední (18.) kapitola je pojata jako stručný přehled námětů k filosofii vědy 20. století. Kniha má dost podrobný jak jmenný, tak věcný rejstřík.

Jak je vidět již z tohoto letného přehledu, publikace má ráz učebnice. Přitom při pochopitelném důrazu na ekonomické, sociální a politické problémy především novověku (a v navázání na historické kontexty) kniha se zároveň se zvýšeným zaujetím soustřeďuje na teoretickou stránku a dosah výkladu. Je samozřejmé, že se obtížně vyvažuje zřetel historický s filosofickým (i když autor předpokládá vzájemnou jejich souvztažnost). Sám autor se v „Předmluvě“ omlouvá, že některým osobnostem nevěnoval dost místa (z „postižených“ cituje přímo Rousseaua, Pareta, Veblena a J. S. Milla).

Především je třeba upřímně knihu uvítat. Jejím autorovi se podařilo soustředit na relativně omezeném počtu stran opravdu maximum informací. Zapojením politiky, ekonomie a sociologie (zároveň se zohledněním zásadních problémů teorie vědy; tohle vše navíc s filosofickými konotacemi) vznikla rukověť s širokým tématickým a funkčním záběrem. V nezbytné míře se Gordon nevyhýbá ani logickým pasážím ve výkladu.

Zřejmě by se tu mělo také uvést, že nejrozsáhlejší kapitolou knihy je ta, která je zaměřena na výklad marxistické teorie společnosti (celkem 85 stran). Kromě biografického úvodu o Marxovi a Engelsovi se ve čtyřech podkapitolách sleduje marxistická koncepce dějin, sociologie, ekonomie a filosofie. Pokud jde o marxistickou filosofii, jsou jí věnovány strany 372–389 a výklad je rozložen na gnoseologii, metafyziku a etiku. (Není zřejmě třeba dodávat, že výklad je kritický, s uplatněním logických implikací, s poznámkami k metodologii, ale i se zmínkami o novějších reakcích na marxismus.)

Podle mého soudu je výborně koncipována kapitola „Rozmach Věku Vědy“ (kap. 2). „Věk Vědy“ je psán kapitálkami jako éra svého druhu. Kromě inaugurace tohoto „věku“ takovými typologicky rozdílnými (a přesto koncepčně si blízkými) osobnostmi jako Leonardo da Vinci, A. Vesalius a G. Galilei (a kromě shrnující zmínky o „renesanci“) je navazujícím způsobem vedena diskuse o „vědeckém postoji“ a důsledcích, které jsou s tím spojeny (se závěrečnou zmínkou o sociologii vědy). V této souvislosti stihne Gordon ještě zaregistrovat v samostatné podkapitolce rozdíl mezi platonismem a aristotelismem. Jinou takovou podkapitolkou je zde zařazená a svěže napsaná kratší úvaha o ideji pokroku.

Přiznávám, že mě zamrzelo (ač jsem to víceméně očekával), že v samostatné podkapitole o Durkheimovi nebyla sebemenší zmínka o tom, že svým řešením problému sebevraždy měl svého

předchůdce v Masarykovi. Naprotitomu jsem přijal s povděkem v kontextu této knihy samostatnou podkapitulu o Anglii 17. století (se jmény Hobbese a Locka). Je samozřejmé, že při té tematické šíři může čtenáři to či ono chybět nebo zdát se jen letmo nadhozené. Ale knížka spíš než k četbě je ke studiu. A inspirace dozajista poskytne dost každému, kdo po ní sáhne.

Miloš Dokulil

Jaroslav Krejčí (za spolupráce Anny Krejčové), *Civilizace Asie a Blízkého Východu: náboženství a politika v souhrě a střetávání*, Karolinum, Praha 1993, 312 str. (z anglického 1. vyd. v The Macmillan Press, Londýn 1990, přel. J. Kašpar).

Přiznám se, že jsem si nebyl okamžitě jist, zda právě ve *filosofickém* sborníku najde vhodný útulek stručná recenze o knize, která se svým titulem soustřeďuje na „náboženství a politiku“. (Už to nechám na čtenáři. Chci doufat, že se mi takto podaří upozornit na výbornou knihu.)

Především: Autor je považován za představitele „integrováné společenské vědy“ (filosofie svým způsobem je také nejednou považována za „integrovanou“ disciplínu). Prof. Krejčí je emeritním profesorem Lancasterské univerzity a původně vydal svou práci v renomovaném nakladatelství Macmillan anglicky (takže upozornění na dostupnější českou verzi může být vítáno). A bohužel do tčtice: je to poslední dílo, které mohl napsat ve spolupráci se svou manželkou a spolupracovnicí (nedávno zesnula; nemělo by se na ni zapomenout).

Kniha zahrnuje v obdivuhodné hutnosti „klínopisnou a faraonskou civilizaci“, tři blízkovýchodní kulturní ohniska (semitské, fránské a arabské), nato indický subkontinent (od prótoindických počátků až po hinduismus), vývoj čínské civilizace, a posléze svérázný rytmus Dálného Východu (Korea, Vietnam, Japonsko). Kniha je opatřena poznámkovým aparátem, bibliografií, rejstříkem. I jednotlivé kapitoly jsou zřetelně vrstveny, čímž je usnadněna orientace.

Autor v „Předmluvě“ k českému překladu prozrazuje, že jeho kniha zrála 40 let. Zároveň dodává, že se pro její napsání inspiroval Toynbeeho „Studii dějin“ a jí naznačenými dějinnými rytmy. Asi by se tu mělo uvést, že v anglosaských vydáních — a v různém slovosledu — titul knihy měl navíc ve svém znění ještě další slova: „Před evropskou výzvou“ (což české vydání vynechalo a nahradilo novým podtitulem). Právě ta vypuštěná slova by mohla být adresná pro filosofa, sociologa, religionistu, ale i politologa — jako výzva i inspirace. Neboť prof. Krejčí psal svou knihu také se zřetelem na současně existující „tři světy“ a jejich nynější aktuální nebo teprve se rodící tradice. Přitom je to přispěvek o hodnotách, vždy sledující nejen specifické, ale i obecné, sdílené dalšími populacemi nebo jinými časy. Co při těchto rozmanitých konfrontacích zvláště upoutává, je Krejčího preparace jak výrazných společných rysů, tak i nápadných protikladů (jak o tom sám píše na str. 19) mezi rozmanitými alternativními cestami. (Mělo by se zde asi také říci, že se dějinnou dynamikou duchovní stránky typologicky významných civilizací zabývá také zde v B-42 recenzovaná Krejčího kniha „The Human Predicament“.)

Pokud jde o světový názor, Krejčí rozlišuje jeho rozměr poznávací, normativní a transcendentní (str. 102). Roli „ideace“ v dějinách považuje pro člověka za „klíčovou“. S ní je také spojena důležitá otázka identity jejich nositelů. Krejčí také zvažuje kritéria vedoucí ke vzniku národa, anebo dokonce civilizace (jako hierarchicky vyššího pojmu). Zdůrazňuje, že „podle mého názoru nejde ani tak o zemi, jazyk a zvyklosti, jako spíše o zvláštní světový názor a na něm založený etický kodex, co je klíčovým činitelem v obsahu pojmu civilizace“ (str. 60). Důraz, jaký přitom je udělován náboženskému rozměru v tomto kontextu, je skutečně nejen nepřehlédnutelný, ale navíc svrchovaně poučný. Krejčí má za to, že „zejména civilizace, jejichž páteří byla misijní, proselytizující náboženství jako buddhismus, křesťanství a islám, „svou duchovním podstatou a životním stylem znavbila společenský život a myšlení národů daleko od místa svého zrodu“ (str. 281).

Škoda, že se vloudilo do textu dost drobných chyb. Další některé nepřesnosti jsou faktické povahy. (Např. jde-li o léta 460–445 a 432–404, nelze dobře psát jen o „druhé třetině čtvrtého století př. Kr.“ — Viz str. 81.) Z textu zcela vypadla pozn. 46 (2. kap.). Podobných prohrěšků nebo pře-